

Комаринська Ю. Б.,

кандидат юридичних наук, доцент,
докторант кафедри криміналістики
та судової медицини Національної
академії внутрішніх справ

ВОРОЖІСТЬ ЯК ОСНОВНИЙ МОТИВ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ

Аналіз слідчої та судової практики в Україні дозволяє стверджувати, що домашнє насильство не обмежується вчиненням лише одного кримінального правопорушення. Переважно обираючи спосіб чинення контролю та тиску на потерпілого, правопорушник, відчуваючи свою безкарність та неспроможність потерпілого протидіяти його діям, посилює свою агресію обираючи все більш небезпечні засоби.

Мотивами вчинення зазначеної категорії кримінальних правопорушень є наступні: 1) кримінальні правопорушення вчиненні з ворожих мотивів, які проявляються у стані емоційного збудження правопорушника; 2) кримінальні правопорушення вчиненні з мотивів зміцнення свого авторитету у сім'ї; 3) кримінальні правопорушення вчиненні з мотивів збереження сім'ї; 4) кримінальні правопорушення вчиненні з мотивів ревності; 5) кримінальні правопорушення вчиненні з корисливих мотивів [1, с. 100].

Найбільш поширеним є ворожі мотиви. Також, слід зазначити, що з ворожих мотивів вчиняють такі кримінальні правопорушення як вбивство, нанесення різного ступеня тяжкості тілесних ушкоджень не лише правопорушником, який чинить домашнє насильство, а й потерпілими або свідками такого насильства.

Бондарь В.Є. зазначає, що ворожі мотиви насильницької злочинної поведінки в сім'ї це коли у правопорушника виникало бажання знищити жертву або завдати їй значної шкоди [2]. Саме такі відчуття виникають у жертви в результаті систематичних знущань на нею, або у інших членів родини, які постійно спостерігають насильство і прагнуть захистити жертву.

Як приклад доречно навести вирок по справі № 737/107/22 Куликівського районного суд Чернігівської області. Так 26

грудня 2021 року близько 17 години 00 хвилин ОСОБА_4 , в будинку АДРЕСА_1 , за місцем свого проживання та за місцем проживання його сина ОСОБА_7 з яким перебував у неприязних стосунках через постійні сімейні сварки, захищаючи невістку ОСОБА_6, в ході чергового конфлікту, під час якого ОСОБА_7 намагався завдати йому тілесних ушкоджень та погрожував вбивством, перемістившись до коридору будинку, у той момент, коли ОСОБА_7 тримав його за шию, діючи умисно, з метою самозахисту і припинення подальшого застосування насильства з боку ОСОБА_7, маючи можливість захистити своє життя та здоров'я без заподіяння потерпілому смерті, усвідомлюючи суспільно - небезпечний характер своїх дій, передбачаючи їх суспільно небезпечні наслідки у вигляді смерті потерпілого і хоча не бажаючи, але свідомо припускаючи їх настання, у присутності невістки ОСОБА_6 , яка намагалась зупинити ОСОБА_7 та захистити обвинуваченого, схопив ніж, який знаходився на столі в коридорі та умисно наніс ОСОБА_7 один удар в область грудної клітки з лівої сторони, чим спричинив ОСОБА_7 згідно висновку експерта №1490 від 26.12.2021 року тілесне ушкодження у вигляді проникаючого колото-різаного поранення грудної клітки з ушкодженням серця, що призвело до гострої внутрішньої артеріальної кровотечі, від якої останній ІНФОРМАЦІЯ_2 помер на місці події. Тим самим ОСОБА_4 застосував спосіб захисту, який явно не відповідав небезпечності посягання та обстановці захисту, тобто перевищив межі необхідної оборони [3].

Також Бондарь В.Є. окремо виділяє «мотив оборони». На наш погляд, зазначена група мотивів перекликається з ворожими мотивами. Адже саме бажання припинити знущання привінується до бажання позбутися того хто його чинить.

Продан Т. В. зазначає, що жінка, яка піддається частому насильству, може в подальшому вчинити суспільно небезпечне діяння щодо свого кривдника. Так, звісно, не всі жінки будуть вчиняти кримінальні правопорушення, проте, як ми вже зазначили, жінки з різними преневротичними станами, неврологічними розладами на фоні останньої краплі можуть вчинити протиправне діяння. Зокрема, проаналізувавши вироки у кримінальних справах за період 2006–2019 років (вибірка – 1298 вироків із 12 424 судових справ Єдиного державного реєстру судових рішень, похибка становить 4%) ми дійшли висновку, що жінки, які вчиняли насильницькі кримінальні правопорушення, задовольняли потреби в: 1) самоствердженні;

2) повазі; 3) домінуванні; 4) безпеці; 5) потреби матеріального характеру (Unified State Register of Judgments, 2021). З вищенаведених потреб саме задоволення потреби в безпеці насильницьким шляхом послугувало реакцією на постійне застосування насильства щодо жінки [4, с. 131]. Потреба в безпеці, як зазначає В.М. Пасічник, є однією з базових людських потреб, яка полягає передусім у необхідності захисту людського життя, забезпечення стабільності умов його існування, від чого залежить задоволення інших її потреб [5]. А тому не дивно, що жертва домашнього насильства під впливом агресії як форми насильницької поведінки, зумовленої особливостями психічного стану, забезпечує в такий спосіб потребу в безпеці, оскільки це викликає в неї почуття впевненості в собі [4, с. 202; 1, с. 100].

Також важливого значення для обрання тактики розслідування має той факт, що у випадку вчинення кримінального правопорушення, що сталося як «відповідь» на домашнє насильства, жінки воліють замовчувати факт систематичного насильства над нею. Переважно жінки соромляться розповісти про такий ганебний досвід, остерігаючись осуду зі сторони суспільства, що потерпіла не припинила такі дії уходом від кривдника, не звернулася до відповідних служб за допомогою, намагалася приховувати синці та садни, тощо.

Отже під час розслідування кримінальних проваджень даної категорії слідчому слід пам'ятати, що не все так однозначно, як може здатися на перший погляд і після первинного огляду місця події. А саме:

1. Латентність таких правопорушень криється в особі як потерпілого так і правопорушника, обрання способу вчинення правопорушення залежить не лише від вмінь та навичок особи, а й від її віку, положення в сім'ї, психологічного стану, тривалості та систематичності обстановки насильства, ступеню загрози такого насильства, тощо. Саме тому особа потерпілого та злочинця є основоположним елементом криміналістичної характеристики методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством.

2. З метою належної кваліфікації кримінального правопорушення пов'язаного із домашнім насильством та забезпечення справедливого покарання винної особи варто розуміти, що правопорушником у цій категорії злочинів можуть бути: 1) особа-кривдник, тобто людина (може бути не одна), яка чинить систематичне насильство відносно членів сім'ї; 2) особа-жертва домашнього насильства, тобто злочинні дії направленні

відносно кривдника; 3) третя особа, яка вчиняє ці дії, захищаючи жертву домашнього насильства.

3. Слідчий повинен ґрунтовно вивчати та досліджувати особливості особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, що є наслідком систематичності чинення домашнього насильства, тобто як тих осіб, які його чинять, так і осіб відносно яких воно вчинене. Особа злочинця та потерпілого завжди пов'язані та намагаються, в силу психологічного стану, приховати ступінь конфлікту між ними.

Список використаних джерел

1. Комаринська Ю. Б. Мотиви вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством. *Юридична психологія*. 2022. № 1(30). С. 94–102. DOI: <https://doi.org/10.33270/03223001.94>.

2. Бондар В.Є. (2009) Насильство в сім'ї: психологічні засади профілактики дільничними інспекторами міліції: монографія. К. : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2009. 164 с.

3. Судове провадження 1-кп/737/17/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : веб-сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106527225> .

4. Продан Т. В. (2021) Кримінальна агресія як реакція на домашнє насильство // ПРАВО І СУСПІЛЬСТВО № 1 / 2021. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.1.31>.

5. Пасічник В.М. (2011) Філософська категорія безпеки як основа нової парадигми державного управління національною безпекою. *Демократичне врядування*. 2011. Вип. 7. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/DeVr_2011_7_7.pdf.